

Peter Krapotkin har gått hädan

Albert Jensen

1921

Krapotkin är icke mer.

Hans gamla ädla hjärta har upphört att klappa för den lidande mänskligheten. Och vilket hjärta klappade väl varmare än hans?

O liv, vilken missträknings bittra malört bjuder du icke de bästa bland människorna, även dem som hängivet offrat dig alla sina krafter, varje hoppfullt andedrag, varje skapande och befruktande tanke!

Hur lät du icke denna rika ande ömkligen omkomma mitt i den värld av elände, som hans fruktbara fantasi och varma hjärta tänkt sig som en skön förgård till det kommande tusenårarikets godhet och mänsklighetslycka. Tragik över all tragik.

Vilket grymt öde. Han, som offrat hela sitt liv i oegennyttig kärlek, i arbete för revolutionen, han dödades av revolutionen.

Han offrade furstetitlar och fursteprivilegier, rikedom, lyx och all den lata njutning, som är levnadsmålet för de flesta människors tarvliga livskamp. Han gick dit hans omutliga rättfärdighetskänsla drev honom, till de fattiga och förtryckta, till de plundrade och lidande millionerna, som träla i kvava fabriker och plöja jorden under tunga ok. Revolutionen var hans evangelium. Gör uppror mot edra förtryckare, ropade han. Lyckan kommer först när ni ha mod och kraft att resa eder och kräva eder andel av livet.

Och slutligen kom revolutionen.

Jublande drog den gamle Krapotkin till sagolandet i öster. Nu skulle han äntligen skåda sin livslängts varma drömmar som verklighet. Nu skulle han se revolutionen i arbete, se de jublande massorna befriade från århundradens slaveri och marterande lidande. Han skulle skåda en fri mänsklighet, som byggde sin egen lycka efter höga ideal. Se glädjen jubla i glada blickar och känna fria hjärtans livsförnyade slag hälsa socialismens morgongryning vid synranden.

Och hur annorlunda blev det icke. En fruktan hyste Krapotkin under sin kamp för revolutionen: att de som skulle göra revolutionen i det avgörande ögonblicket voro för klenhjärtade, voro för skumögda, voro för trångbröstade. Att de skulle stanna på halva vägen. Att de istället för att befriande rasera alla gamla institutioner och överlämningar från det borgerliga polissamhället skulle efterapa dessa på nytt. Att de istället för att krossa staten - århundradens inrättning till tyranni och förtryck - skulle haka sig fast vid staten och förvandla revolutionens seger till statsreaktionens seger.

Hans fruktan - icke hans förhoppningar - blev till verklighet.

Trångbröstade statsfanatiker grep makten. Livsfrämmande hade de i sina studiekammare läst någonstades i en socialistisk teologi, att revolutionens form var ödesbestämd av ekonomiska makter. Revolutionens schema var redan upplinjerat. Och skumögda och maktyra lade de revolutionen på sin marxisms prokrustessäng, kuttade av ett stycke av fötterna, som man eljes brukar att gå med, och ett stycke av längden på andra ändan, där tanke verksamheten eljes har säte, och betraktade självbelåtet sitt verk. Ty så skulle det handlas enligt den socialistiska teologis dogmatiska föreskrifter, som de trodde på. Livet - stympades till efter döda bokstäver. Och revolutionen vred sig i smärta på sjuksängen under lidanden och jämmer.

Det var den bild som mötte Krapotkin, när han nådde landet, där han hoppats få se sina drömmars mål ta gestalt på verklighetens mark.

Arma själ. Om du lidit förut, så led du dubbelt nu. Likväl hoppades du. Ditt stora varma hjärta nekade att erkänna dina förhoppningars skeppsbrott. Du ville icke släppa hoppet, den sista livstråden som ännu fäste dig vid livets grymhet. Men du led.

Och du led icke bara andligt, men även fysiskt. Icke bara själen marterades av livets brutalitet, även din gamla bräckliga kropp underkastades fysiska umbäranden och försakelser. Och till sist blev det för mycket. Du hade icke längre motståndskraft. En natt slöt du dina trötta ögon för alltid. Så stod det väl skrivet i ödets grymma bok, att den som offrat mäst för revolutionen skulle dräpas av revolutionen.

Låt oss vara rättvisa. Den ryska regeringen gjorde eller ville göra allt, vad som kunde göras för att förbättra Krapotkins ställning. Den ville göra honom delaktig av de förmåner, av de privilegier, som staten hade makt att skänka, de privilegier, som den skänkte sina egna gunstlingar. Men Krapotkin ville ingenting taga från sin

livsfiende - staten. Hittills hade han från den endast mottagit fängelsestraff och förföljelse. Han förstod att dö, utan att böja sitt stolta huvud inför fienden.

För att förbättra Krapotkins materiella ställning ville den ryska regeringen, som sagt, göra allt. Men den visste att Krapotkin icke ville ta emot dess gåvor. Så fann man på utvägen, att erbjuda sig att köpa Krapotkins verk. Man bjöd 200,000 rubel för vart och ett av dem. Krapotkin var oböjlig och förklarade Lunartjarskij, att han aldrig mottagit något av en stat och aldrig kom till att mottaga något.

Han var nämligen anarkist och revolutionär icke bara i ordet men även i gärningen. Staten var hans och mänsklighetens fiende, och han ville icke underhandla med den, icke kapitulera inför den, icke draga fördel av den på de andras bekostnad. Så var han anarkist. Och han var revolutionär. Han levde mitt uppe i en revolution, en revolution som kostade massorna oändliga lidanden och bittra försakelser. Han ville leva revolutionärens fattiga liv, dela hans försakelser och elände. Han ville icke njuta gott av privilegier, privilegier som svuro mot revolutionens mål och uppgift, den att skapa ekonomisk jämlikhet. Så var han gärningarnas anarkist och revolutionär.

Hans gärning var icke, som de flesta andra socialisters, att lära ett och leva ett annat. Han eftersträfvade att leva sin lära. I hans hem fanns det ingen »tjänare». Det fanns visserligen en gammal kvinna, som med hela sitt hjärta var fäst vid familjen, men hon behandlades och betraktades icke som tjänarinna, utan som familjemedlem. Ännu in i det allra sista höll Krapotkin själv sitt arbetsrum i ordning, städade, sopade, bäddade och bäddade upp efter sig.

Ty han föraktade icke arbetet, men respekterade det. Själv predikade han omväxling i arbetet, det manuell och intellektuella arbetets förening. Från sitt vetenskapliga arbete vandrade han till hyvelbänken eller till arbetet i trädgården, icke bara till vårdandet av sina älskade rosor, men också till odlandet av vanliga grönsaker.

Högättad var han, Peter Krapotkin. Jag tänker då icke så mycket på att han nedstammade från Rurik, grundläggaren av det ryska riket och sades ha mera rätt till den ryska tronen än tsaren, som tillhörde en tysk familj. Jag tänker icke på bördens höghet, något man arver liksom man arver syfilis och lungdot, eller brännvinstörst, icke på den anornas höghet med ett långt stamträd, som även en ko eller en häst kan ära, men på den hjärtats nobless, den sinnets höghet, den tankens storhet som karaktäriserar geniet och själens adel. Anorna, furstebördens och de lysande maktställningar dessa kunde bereda honom visade han ifrån sig för att leva livet i det fattiga folkets mitt och ägna sitt livs verksamhet åt de förtrycktas resning.

Från fursteslotten vandrade han till fängelserna, som en frihetens och sanningens martyr. Han blev en outtröttlig agitator för socialismen, den herrelösa socialismen, den fria kommunismen. Där Bakunin slutade sitt väldiga agitatorsvärv, där tog Krapotkin vid och byggde sin samhällslära på naturvetenskapens fasta grundval. Han reste sig mot marxismens hegelianska metafysik, dess ovetenskapliga dialektiska tänkande, dess fatalistiska ödestro och dess blinda tillbedjan av den auktoritära makten, som satt sådana frukter, som det tyrannisystem, som nu håller på att förkväva den ryska revolutionen, och vars fördärvliga följder han förutsåg och förutsade.

Måhända var han själv å andra sidan alltför mycket optimist, måhända överskattade han betydelsen av resningens, revolutionens, denna det förtryckta folkets rent negativa ingripande i historien. Måhända överskattade han å sin sida denna våldets kspande betydelse. Liksom Bakunin myntade slagordet: lusten att förstöra är lusten att skapa, tog måhända även Krapotkin fel med avseende på denna lusts uppbyggande kraft. Revolutionerna ha visat oss, att lusten att förstöra varit långt mera utvecklad hos massorna än lusten att bygga upp. Lusten att förstöra var djupt förankrad i det under århundraden uppsamlade hatet mot den utmanande rikedom, men även i avundens låga passion, även i den trångbröstad egoismens havandesjuka. Men han förföll icke till marxismens vulgära förutsägelser om den grinande nödens och det tiltagande eländets förunderliga makt till nyskapande. Tvärtom betonade han hur revolutionens konstruktiva arbete berodde på arbetarmassornas intellektuella och moraliska mogenhet.

Krapotkin var ett av de benådade genierna, som med universalvetande famnade över många andens verksamhetsfält. Han har rest sig själv en oförgänglig minnesstod i sina vetenskapliga arbeten. Böcker sådana som »En upprorsmans ord», »Ömsesidig hjälp», »Handens och hjärnans arbete» räknas och erkännes allmänt som

den sociologiska litteraturens standardverk. På geografiens och geologiens område skapade han sig redan i ungdomen ett berömt namn. Hans arbete om den ryska litteraturens historia betraktas som ett av de bästa. Hans bok om »Anarkism och modern vetenskap», vittnar om hans andes universalitet. Få författare torde vara översatt på så många språk som Krapotkin. Under de sista åren arbetade han med ett större verk om etiken och ett arbete om federalismen, som det icke förunnades honom att fullborda. Det är vanskligt att rätt uppskatta det inflytande hans strålande ande övat på samtiden. Män som exempelvis Brandes har rönt en stark påverkan, och ingen sociolog av betydelse kan ignorera honom och hans arbeten.

Krapotkin är död, men Krapotkin lever.

Den skröpliga stofthydda, som inkapslade hans varma och mäktiga ande är snart förmultnad. Men hans själ lever mitt ibland oss. Hans böcker stråla hans ljusa tro på mänskligheten och en bättre och lyckligare framtid. Hans varma tankar skola tina mången sjuk själ, som blivit frostbiten av livets bistra köld. Hans ljusa optimism skall skänka generationer tron på det godas seger över det onda, på ljusets seger över mörkret, på sanningens seger över lögnen, på livets seger över döden.

Så skall hans ande leva bland oss århundraden och värma frusna själar, skänka de misströstande tro och hopp, lysa som en fyrbåk genom natten och som en vägledande fackla visa oss vägen ut ur tyranniets och utsugningens mörka ökenvandring fram till ett tillstånd, som väl aldrig blir paradiset, men som dock lämnar oanade lyckomöjligheter åt nya släkten.

Det Anarkistiska Biblioteket



Albert Jensen
Peter Krapotkin har gått hädan
1921

Röda Fanor - Tidskrift för den fria kommunismen #2 1921

www.anarkistiskabiblioteket.se